

ВІДГУК

опонента на дисертаційне дослідження

ГУНЬКО Людмили Анатоліївни на тему:

«Економіка землевпорядкування: теорія, методологія, практика»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за науковою спеціальністю 08.00.06 «Економіка природокористування
та охорони навколишнього середовища»

Актуальність обраної теми

У сучасних умовах формування нових соціально-економічних відносин в Україні значно ускладнюється вирішення проблем сталого землекористування. Це зумовлено загальною тенденцією підвищення вартості природних ресурсів та погіршенням стану навколишнього природного середовища. У цьому контексті пріоритетним стає дослідження системи землевпорядкування в Україні. Вирішення цих проблем вимагає: обґрунтованого планування використання та охорони земель; організації землеустрою на всіх ієрархічних рівнях управління; формування ефективного внутрішньофункціонального землевпорядкування.

Системоутворюючою основою економіки землевпорядкування виступає інституціональна взаємодія учасників земельних відносин, які інтегруються у цілісну систему через механізми співпраці та регулювання. Саме взаємозв'язки між суб'єктами землекористування – органами влади, землевласниками, користувачами, інвесторами – формують механізм функціонування всієї системи. Ці взаємодії реалізуються у процесі територіально-просторового планування розвитку землекористування, за допомогою ринкових механізмів саморегуляції та через державну земельну політику, що проявляється у формі землевпорядної регламентації поведінки суб'єктів господарювання.

З огляду на виклики воєнного часу та завдання післявоєнного відновлення економіки України, особливої ваги набуває підвищення ролі землевпорядкування як інструменту суспільного розвитку. Економіка землевпорядкування у повоєнний період має стати не лише елементом відновлення територій, а й ключовим компонентом сталого розвитку, просторової справедливості та екологічної безпеки.

Змістовний аналіз наявного теоретичного заділу щодо формування і функціонування економіки землевпорядкування свідчить про відсутність концептуального і прикладного забезпечення, що визначає високу теоретичну та практичну актуальність теми дисертації Гунько Людмили Анатоліївни.

Актуальність даного дослідження підтверджується також тим, що воно проводилося відповідно до тематичних планів наукових та науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України, зокрема із комплексним дослідженням «Соціально-економічні виклики, реалізація та вдосконалення законодавства України у контексті сталого розвитку» (№ БФ/39-2021), у межах якого авторкою обґрунтовано рекомендації, спрямовані на удосконалення інституційного середовища забезпечення сталого розвитку землекористування в Україні, а також

Білоцерківського національного аграрного університету, зокрема, науково-технічною програмою «Інституціональне забезпечення реалізації еколого-економічних складових сталого розвитку землекористування в Україні» (номер державної реєстрації 0121U113279), у межах якої авторкою розроблено теоретико-методологічні основи економіки землевпорядкування в Україні на засадах новітньої інституціонально-поведінкової теорії.

Таким чином, вибір теми дисертації та конкретизація напряму дослідження Гунько Людмили Анатоліївни свідчить про її високу актуальність і практичну значущість.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та практичних рекомендацій, сформульованих у дисертації

Теоретичною і методологічною основою проведеного дослідження виступають основні положення економічних законів, категорій і понять, інституціонально-поведінкової теорії, а також сучасні концепції екологічної політики, використання та охорони земель, регулювання господарського освоєння земельно-ресурсного потенціалу. У дисертації використано загальні і спеціальні методи наукового пізнання: аксіоматичний метод, метод узагальнення, метод систематизації, абстрактно-логічний метод, метод порівняльного аналізу, інституціональний аналіз, метод сходження від абстрактного до конкретного.

Наукове значення дисертації полягає в тому, що здобувачкою удосконалено теоретичні засади, методологічний інструментарій та інституціональне забезпечення формування і розвитку економіки землевпорядкування з урахуванням вимог сталого (збалансованого) землекористування України.

Авторкою вперше: обґрунтовано поняття «економіка землевпорядкування»; розроблено архітектуру структурних елементів інституціонально-економічного механізму формування сталого (збалансованого) землекористування, з урахуванням вимог нормативної економіки землевпорядкування, в якій сформовано теоретичну модель інституціоналізації системи землевпорядкування. Також удосконалено: теоретико-методологічні засади формування і розвитку економіки землевпорядкування; інституційне середовище економіки територіального планування землекористування в межах національної системи стратегічного планування; систему показників оцінювання рівня екологізації та капіталізації землекористування в процесі територіально-просторового планування, землеустрою та внутрішньофункціонального землевпорядкування; критерії оцінки і показники ефективності планувальних землевпорядних заходів, що реалізуються на регіональному й місцевому рівнях. Набули подальшого розвитку положення щодо: формування концептуального підходу до розвитку економіки землевпорядкування, який базується на економічних і землевпорядно-правових інструментах земельного й екологічного капіталів як основи сталого (збалансованого) землекористування; системи узагальнюючих показників, які характеризують процес екологізації та капіталізації землекористування; оцінки інтегрального рівня суспільної

(соціально-економічної) ефективності основних проектних рішень у схемах землеустрою на регіональному рівні; оцінки інтегрального рівня економічної ефективності основних проектних рішень у планах територіально-просторового розвитку землекористування; оцінки інтегрального рівня соціальної ефективності планування розвитку землекористування; оцінки інтегрального рівня екологічної ефективності здійснення внутрішньофункціонального землевпорядкування.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що результати дисертаційного дослідження, висновки і конкретні пропозиції здобувачки знайшли впровадження на різних рівнях управління. Запропоновані авторкою напрями планування розвитку землекористування, землеустрою і землевпорядкування, земельного кадастру, оцінки земель, які передбачають удосконалення концептуального підходу до економічної сутності землевпорядкування, використовуються в діяльності: Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру (довідка № 31-28-0.23-10497/2-24 від 10.10.2024 р.), Головного управління Держгеокадастру в Черкаській області (довідка № 20-23-0.7-7012/2-24 від 10.10.2024 р.), Всеукраїнської громадської організації «Спілка землевпорядників України» (довідка № 11 від 14.10.2024 р.), Інституту землекористування НААН (акт впровадження від 14.10.2024 р.), Христинівської міської територіальної громади Уманського району Черкаської області (довідка № 1248-03-12 від 07.11.2024 р.). Окремі результати наукового дослідження використовуються у навчальному процесі Національного університету біоресурсів і природокористування України при викладанні дисципліни «Економіка землекористування та землевпорядкування» (акт про впровадження від 18.11.2024 р.) а також Білоцерківського національного аграрного університету при викладанні дисциплін «Територіальне планування та збалансоване землекористування», «Методи економічного регулювання земельних відносин та інвестицій в землекористуванні», «Управління земельними ресурсами» та «Інституціональне забезпечення землеустрою» (акт про впровадження від 16.10.2024 р.).

У сукупності всі ці результати вирішують важливу науково-практичну проблему формування і розвитку економіки землевпорядкування з урахуванням вимог сталого землекористування України.

Оцінка повноти викладення дослідження в опублікованих роботах

Дисертанткою здійснено аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових розробок з тематики дослідження, який визначається достатньою широтою охоплення (332 найменування у списку використаних джерел) та глибиною проробки теми дисертації. У дисертації наведено коректні посилання на джерела інформації, що дає можливість їх перевірити. Сформульовані в дисертації теоретичні положення і практичні рекомендації достатньо повно відображено в публікаціях. Кількість та обсяг публікацій відповідають встановленим вимогам. Список праць наведено в рефераті та дисертації і включає 54 опубліковані наукові праці, з яких 2 монографії, 7 статей у наукових закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of

Science Core Collection та/або Scopus, 29 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 16 тез наукових доповідей.

Оцінка оформлення дисертації та змісту реферату

Дисертація та реферат оформлено згідно встановлених вимог. Зміст дисертації логічний, виклад матеріалу послідовний і достатньою мірою розкритий. Зміст реферату повністю ідентичний основним положенням дисертації.

Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 469 сторінок, що містить 73 таблиці, 78 рисунків та 5 додатків.

У першому розділі досліджено еволюцію системи землевпорядкування в Україні, теоретичні засади економіки землевпорядкування у контексті сучасної економіки України, обґрунтовано інституціонально-поведінковий підхід як методологічну основу дослідження розвитку економіки землевпорядкування.

У другому розділі досліджено сталий (збалансований) розвиток землекористування як основу економіки землевпорядкування, концептуальні засади розвитку економіки землевпорядкування в Україні як основу сталого (збалансованого) розвитку землекористування і теоретико-методологічні засади розвитку системи землевпорядкування в Україні.

У третьому розділі розкрито роль системи землевпорядкування в регулюванні земельних відносин і в організації раціонального використання й охорони земель, проаналізовано інституційні та еколого-економічні аспекти проблем розвитку системи землевпорядкування.

У четвертому розділі обґрунтовано пріоритети удосконалення інституцій та інститутів як факторів розвитку економіки землевпорядкування, особливості інституційного середовища розвитку економіки планування землекористування та особливості інституційного середовища розвитку економіки землеустрою та внутрішньофункціонального землевпорядкування.

У п'ятому розділі обґрунтовано напрями удосконалення системи землевпорядкування як основи екологізації та капіталізації землекористування.

Зауваження щодо дисертації

Незважаючи на високий рівень вирішення завдань дослідження, деякі положення роботи є підстава визнати дискусійними. У зв'язку з цим вважаю за необхідне висловити такі зауваження:

1. На наш погляд, авторка не досить повно проаналізувала нормативно-правове забезпечення регулювання економіки землевпорядкування в частині екологізації, оскільки було упущено ряд документів, які безпосередньо пов'язані з темою дослідження. Наприклад, Закони України: «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», «Про екологічну мережу України» та ін.

2. Висновки до розділів роботи не в повній мірі відображають повний її зміст. Інформація надана досить стисло і не дає повної уяви про отримані результати. Так, у першому розділі, у п. 1.3 авторка досліджує питання поведінкової економіки та визначає її методологічну основу, проте у висновках до розділу цей матеріал відсутній. У другому розділі (с. 107) авторка дає своє визначення дефініції екологічно-економічна система, але у висновках про це також нічого не зазначено.

3. Робота значно виграла б, якщо б авторка порівняла вітчизняний досвід формування і функціонування економіки землевпорядкування із зарубіжним. Безперечно, в Україні склалася своя система землевпорядкування з акцентом на сільськогосподарське землекористування, однак питання щодо контролю за раціональним використанням і охороною земель залишається відкритим, в той час за закордоном це питання більшою мірою є врегульованим. Тож окремі положення іноземного досвіду з урахуванням вітчизняних особливостей можна було б імплементувати в Україні.

4. На нашу думку, у роботі не в повній мірі розкрито методологію дослідження. Хоча окремі положення висвітлено майже у кожному розділі, проте не сформовано цілісного уявлення про методологію економіки землевпорядкування. Доречно було б виділити окремий розділ роботи, присвячений методологічним засадам, у межах якого авторка могла би представити власне бачення – наприклад, з позицій духовності, соціальної відповідальності чи філософських підходів.

5. Стале (збалансоване) землекористування передбачає забезпечення раціонального використання та охорону земель. Саме раціональне землекористування, а не ефективне використання земель, є передумовою формування та розвитку економіки землевпорядкування. Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», раціональне використання природних ресурсів є невід'ємною умовою сталого розвитку. Враховуючи це, доцільно було б включити до ключових термінів наукового дослідження поняття «раціональне використання та охорона земель».

6. При визначенні концептуальних засад формування економіки землекористування (рис. 1.2., С. 74), авторка виділяє економічну та екологічну складові. Також зазначено, що економіка землевпорядкування є синтезом знань екології та економіки ... (С. 124). Логічно-змістовна структурна схема формування економіки землевпорядкування як науки (рис. 2.6) охоплює економічну етику та екологічну етику. Нарешті, авторка наголошує, що «в основі реалізації концепції сталого розвитку землекористування лежить система взаємозв'язків «економіка-екологія-землевпорядкування» (С.135). У цьому контексті незрозумілою виглядає відсутність соціального компонента, адже одним із ключових принципів сталого розвитку є баланс між потребами нинішнього покоління та інтересами майбутніх, зокрема їхнім правом на безпечне довкілля. Тому соціальна складова мала б бути інтегрована в концептуальні засади.

7. У роботі дещо порушено архітектуру викладу матеріалу. Наприклад, підрозділ 3.3 займає 32 сторінки, підрозділ 4.1 – 21 сторінку, а підрозділ 4.3 – 18 сторінок. Крім того, у тексті наявні великі за обсягом таблиці та рисунки, які

доцільно було б винести до додатків, аби не перевантажувати основну частину дисертації.

Наведені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження.

Загальний висновок щодо дисертації, її відповідності встановленим вимогам

Дисертація Гунько Людмили Анатоліївни на тему: «Економіка землевпорядкування: теорія, методологія, практика» вирішує важливу наукову і прикладну проблему формування і розвитку економіки землевпорядкування з урахуванням вимог сталого землекористування України.

Отримано нові наукові результати щодо удосконалення теоретичних засад, методологічного інструментарію та інституціонального забезпечення розвитку економіки землевпорядкування, яка функціонує в складі економіки природокористування в Україні на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

У роботі виконано вимоги, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Показано актуальність обраної теми. Положення, висновки та рекомендації, що сформульовані в роботі, є обґрунтованими, достовірними, містять наукову новизну та готові до практичного використання у формі методичних рекомендацій. Зміст реферату ідентичний змісту дисертації.

В цілому можна зробити висновок, що дисертація Гунько Людмили Анатоліївни на тему: «Економіка землевпорядкування: теорія, методологія, практика» відповідає діючим вимогам, що встановлені до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук у відповідності з пп. 7, 8 та 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її авторка – Гунько Людмила Анатоліївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за науковою спеціальністю 08.00.06 «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища».

Опонент

завідувач кафедри управління
земельними ресурсами, геодезії та кадастру
Державного біотехнологічного університету,
доктор економічних наук,
професор

Ірина КОШКАЛДА

Підпис Ірини Кошкалди
ЗАСВІДЧУЮ
Керівник відділу діловодства ДБТУ
Ірина Кошкалда